

Originalni naučni rad

UDK 502/504:620.9

DOI 10.7215/SVR1204183A

НАЦИОНАЛНИ ЗАКОНОДАВНИ ОКВИР ПРАВА НА ЗДРАВУ ЖИВОТНУ СРЕДИНУ У ЕНЕРГЕТИЦИ И УСАГЛАШАВАЊЕ СА КОМУНИТАРНИМ ПРАВОМ

Мр Весна Б. Ађић*

Електрокрајина Бањалука

Сажетак: Позитивним законодавством Републике Српске гарантује се право на здраву животну средину и уводе се европски стандарди на пољу заштите животне средине, посебно у области енергетике. Ово је нарочито значајно због чињенице да енергија представља основ индустријског и технолошког развоја, али и због околности да енергетски сектор употребом фосилних горива повећава ризик загађења животне средине и угрожава право на здраву животну средину, као једно од основних људских права.

Правна заштита животне средине и афирмисање права на здраву животну средину на међународном плану има за циљ заштиту и очување квалитета свих компоненти животне средине. Због присуства великог броја загађивача проблем загађења поприма глобалне размјере, усљед чега је, по многим, угрожен опстанак планете и човјека на Земљи уопште.

У процесу стабилизације и придруживања Европској унији све земље у транзицији, па тако и Босна и Херцеговина, суочавају се са обавезом тзв. хармонизације домаћег законодавства са правом Европске уније, што представља један од услова за будућу сарадњу. Заштита животне средине и енергетски сектор у Босни и Херцеговини у надлежности су ентитета, те је тако на ентитетима и обавеза усаглашавања законодавства у поменутим областима: области животне средине, енергетике и енергетске ефикасности. Тај процес у Републици Српској траје и примјетан је интензиван рад на даљем усаглашавању националне легислативе са легислативом Европске уније.

Кључне ријечи: животна средина, енергија, људска права, право ЕУ, домаће право, усаглашавање.

УВОД

Чланство у Европској унији значи бројна прилагођавања, не само на подручју економског и политичког живота, или реформи правосуђа и усаглашавању законодавства. Једно од најзначајнијих прилагођавања односи се на промјену свијести о важности поштовања људских права, која чине суштину европског идентитета.

* Весна Б. Ађић, магистар правних наука у области државно и међународно јавно право. Има вишедеценијско искуство на стручним и руководећим пословима у Електропривреди, а у периоду од 1.6.2006. до 11.8.2011. године члан Управе и извршни директор за правна питања, у ЗП „Електрокрајина“ а.д. Бањалука. Докторанд из области еколошког права.

Људска права су природна права, она припадају сваком човјеку по рођењу. Ова права прелазе границе суверености и уставности државе и постају универзална категорија заштићена међународним правом. Истина, људска права се остварују позивањем на норме унутрашњег права, али те норме морају бити у складу са међународним нормама и стандардима. „Повеља Уједињених нација је интернационализовала људска права.“¹ Повеља УН је утврдила основна начела на којима почива систем гарантовања људских права, као и санкције у случају кршења тих права.² Универзална декларација о правима човјека³ први пут даје попис и садржај људских права, као почетак кодификације људских права. На основу овог документа требало је да се донесе Повеља о правима човјека, као јединствен нормативни акт и кодификација људских права. Међутим, умјесто јединственог акта о људским правима, много касније донесена су два акта: Међународни пакт о грађанским и политичким правима⁴ и Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима.⁵ „Од изузетног значаја је да је усвајањем ових докумената успостављен механизам надзора над поштовањем преузетих обавеза од стране државе на нивоу међународне заједнице.“⁶ Универзална декларација о правима човјека означава почетак универзалног политичког и правног остварења и гарантовања људских права. „Успостављају се и све успјешније функционишу међународни инструменти и поступци за заштиту индивидуалних слобода и права, којима нису препрека државне границе и национална законодавства.“⁷ У Европи је донесена Конвенција о људским правима⁸, као прва регионална кодификација људских права, која је са 15 Протокола касније проширивала круг гарантованих права. Од тада до данас усвојени су многобројни међународни документи и инструменти заштите људских права.

Право на здраву животну средину је основно и оригинерно право из којег извире и право на живот и из којег су сва остала права изведена. Претпоставка остваривања и уживања овог права је здрава и уравнотежена животна средина и трајна брига о животној средини. За то је потребан одговарајући законодавни и институционални оквир,

¹ Бургентал Т. (*Buergenthal T.*) (1997): *Међународна људска права*, Институт за уставну и законодавну политику, Београдски центар за људска права, Београд, с. 47.

² *Повеља Организације Уједињених нација*, потписана 23.6.1945, ступила на снагу 24.10.1945.

³ *Универзална декларација о правима човјека*, проглашена 10.12.1948.

⁴ *Међународни пакт о грађанским и политичким правима*, усвојен 16.12.1966, ступио на снагу 23.3.1976.

⁵ *Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима – МПЕСКП*, усвојен 16.12.1966, ступио на снагу 23.3.1976.

⁶ Васиљевић В. (1991): *Права човјека*, Прометеј, Београд, с. 21.

⁷ Трнка К. (2006): *Уставно право*, Факултет за јавну управу, Универзитет Сарајево, с. 112.

⁸ *Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода*, усвојена 4.11.1950., ступила на снагу 3.9.1953.

али и свијест о обавезности примјене норме. Животна средина је, уз здравље, најважније питање будућности човјека.

Право на здраву животну средину убраја се у људска права треће генерације, поред права на мир и права на развој. „Неке државе још ни данас нису ни уставом ни законом регулисале заштиту животне средине, али, без обзира на регулативу мора се прихватити став да је право сваког човјека (грађанина) да има здраву (природну) животну средину.“⁹ Право на здраву животну средину „се сврстава и у категорију права активног статуса, јер подразумејева и широк круг обавеза државних органа, грађана, предузећа и других субјеката.“¹⁰

„Треба увијек имати на уму и инсистирати на чињеници да се међународно право животне средине развија кроз праксу закључивања међународних уговора, на бази примене општих правних правила, као и на основу нових – посебних правила, под условом да су садржана унутар масовно прихваћених уговора што третирају неко или нека од питања еколошко–правног односа.“¹¹ Право на здраву животну средину уређује се у националним оквирима, што подразумејева не само усвајање међународног документа за национални пропис ратификацијом, већ и усклађивање свих закона и подзаконских аката са тим документом.

Правна регулатива Европске уније у области заштите животне средине, енергетике, као и других области, има значај и за европске државе које нису чланице Европске уније, а посебно за такозване земље у транзицији, земље источне Европе, у које спада и Босна и Херцеговина. Документ под називом Припреме придружених земаља централне и источне Европе за интеграцију у унутрашње тржиште Уније¹², као саставни дио предприступне стратегије истиче да је питање очувања животне средине од посебног значаја у стварању ширег европског тржишта између Европске уније и придружених земаља чланица централне и источне Европе. Заштита животне средине је, дакле, једна од најзначајнијих области којима се бави Европска унија. Због тога је један од предуслова за успјешну сарадњу са Унијом на подручју заштите животне средине прилагођавање политици и правној регулативи ове организације и њених чланица (тзв. хармонизација законодавства). „У питању је потпуно пасивна и унилатерална хармонизација јер Босна и Херцеговина не може ни на који начин да утиче на законодавство које преузима у свој правни поредак и за чије су доношење надлежне комунитарне институције. БиХ и сви нивои власти у земљи дужни су да, користећи све своје институционалне и административне капацитете, законе, друге прописе и опште акте које доносе у складу са комунитарним правом које са својим принципима, институтима и вриједностима које

⁹ Кузмановић Р. (2002); *Уставно право*, Правни факултет Универзитета у Бањалуци, Бањалука, с. 230-231.

¹⁰ Трнка К., *нав. књига*, с. 156.

¹¹ Јолџић В. (2002); *Еколошко право*, Савезни секретаријат за рад, здравство и социјално старање, Сектор за животну средину, Београд, с. 63.

¹² Популарно: *Бијела књига* из 1994.

утемељује и штити постаје императивни модел према коме се обликују правни односи и правне норме у придруженој држави.¹³

Поред наведеног, нека од најважнијих питања будућности јесу и питања енергије, развоја енергетике и енергетске ефикасности, која морају бити у чврстој повезаности са заштитом животне средине у складу са међународним нормама и стандардима и комунитарним правом, тј. правом Европске уније.

ИНТЕРНАЦИОНАЛНИ ОКВИР ПРАВА НА ЗДРАВУ ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

„Животна средина, њени поједини делови угрожени су људским активностима и потребно ју је ‚заштитити‘. Природна животна средина више није у могућности за самообнављање без посредства човека.“¹⁴ Очигледно је да поменута питања заслужују посебну пажњу, због чега је управо питању заштите животне средине посвећено неколико конференција УН: 1972. у Штокхолму, 1992. у Рио де Жанеиру, 2002. у Јоханесбургу, а у Европи су одржане европске еколошке конференције 1991, 1992, 1995. и 1998. године, што говори о значају животне средине и потреби њене заштите.

Међународни оквир права на здраву животну средину чине акти Организације Уједињених нација: декларације, конвенције, протоколи и амандмани, као и конвенције, директиве, уговори и одлуке Европске уније. Велики дио правила о заштити животне средине садржан је у инструментима који представљају такозвано *Soft Law*¹⁵, којима се оспорава формални извор међународног права.

Међународна конвенција о заштити биљака донесена 1951. у Риму представља почетак правног регулисања и заштите животне средине. Тек након двадесет година на конференцији УН у Штокхолму усвојена је Декларација о животној средини, која афирмише право на здраву животну средину као људско право. Она дефинише да „човјек има основно право на слободу, једнакост и адекватне животне услове, у средини чији квалитет омогућава живот у достојанству и благостању, и свечану обавезу да штити и побољшава ту средину за садашње и будуће генерације.“¹⁶ Након одржавања ове конференције дошло је до интензивног правног регулисања заштите животне средине, како на међународном (универзалном и регионалном), тако и на националном плану.

¹³ Глодић Д. (2008): „Законодавство у Босни и Херцеговини и хармонизацијска клаузула из Споразума о стабилизацији и придруживању“, *Правна ријеч*, бр. 14/2008, с. 583.

¹⁴ Ђукановић М. (1996): *Животна средина и одрживи развој*, Елит, Београд, с. 8.

¹⁵ *Меко право*.

¹⁶ Декларација УН о животној средини, усвојена 16.6.1972, Начело 1

Од свих кодификација у области људских права, само се у Афричкој повељи изричито помиње право на здраву животну средину и дефинише се на следећи начин: „Сви народи имају право на задовољавајућу околину која погодује развоју.“¹⁷ На универзалном плану нема одредаба уговорне природе којима би се штитило ово право. Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима посредно указује на ово право када штити право на физичко и душевно здравље, захтјевом да државе предузму адекватне мјере за „побољшање видова индустријске хигијене и хигијене околине.“¹⁸

Данас се проблем заштите животне средине препознаје као глобални проблем, који се нормативно регулише на нивоу Организације Уједињених нација и на нивоу Европске уније, а ти међународни стандарди и нормативи се уграђују и примјењују на нивоу националног законодавства. Уједињене нације су донијеле много важних докумената претежно декларативног карактера, а Европска унија је донијела стотине аката којима се регулишу разна питања заштите животне средине. Овдје ћемо истаћи најзначајније догађаје и најважније документе о заштити животне средине који су директно или индиректно везани за енергетски сектор.

Женевска конвенција о прекограничном загађивању ваздуха на великим удаљеностима¹⁹ има велики значај, заједно са 8 Протокола, којима се тражи смањење емисија појединих загађујућих супстанци: сумпора, азотних једињења, испарљивих органских супстанци, тешких метала, постојаних органских супстанци и сузбијање закисељавања, еутрофикације и приземног озона. Регулише се и дугорочно финансирање програма сарадње за праћење и процјене прекограничног преноса загађујућих материја на велике даљине у Европи. Важна је и Конвенција из Еспа о процјени утицаја на животну средину преко државних граница из 1991. године. Значајни су Бечка конвенција о заштити озонског омотача из 1985. године, Монреалски протокол о супстанцама које оштећују озонски омотач из 1987. године, са 4 измјене и допуне – Амандмани Монреалског протокола из Лондона 1990, Копенхагена 1992, Монреала 1997. и Пекинга 1999. године. Веома је важна и Базелска конвенција о надзору прекограничног промета опасног отпада и његовом одлагању из 1989. године са Допуном из 1997. године из Брисела.

Свакако је најзначајнија 1992. година, када је на Конференцији УН у Рио де Жанеиру донесена Декларација о животној средини и одрживом развоју и Агенда 21, као глобални акциони план одрживог развоја, односно програм за XXI вијек. Посебно је актуелна тада донесена Оквирна конвенција УН о

¹⁷ *Афричка повеља о правима човјека и народа*, усвојена 27.6.1981, ступила на снагу 21.10.1986, чл. 24.

¹⁸ *МПЕСКИ*, чл. 12.

¹⁹ *Конвенција о прекограничном загађивању ваздуха на великим удаљеностима*, усвојена 13.12.1979, ступила на снагу 16.4.1983.

климатским промјенама²⁰, а поред ње донесена је и Конвенција УН о биолошкој разноликости и Принципи о управљању, заштити и одрживом развоју шума. Те 1992. године је закључено: „Човјечанство се налази на одлучујућој тачки своје историје. Свјedoци смо неједнакости међу народима, сиромаштва, болести и оштећења екосистема од којих зависи наш даљи живот. Уједињавањем развојних и интереса животне средине, њиховим поштивањем, може нам успјети да осигурамо покривање основних потреба човјечанства, побољшамо животни стандард свих људи, те остваримо већу заштиту екосистема, а да при томе имамо веће приносе и да тако себи осигурамо будућност. Ово ни једна нација не може остварити сама, али је могуће да заједнички у глобалном партнерству дјелујемо у смислу одрживог развоја.“²¹

Посебно је важан Протокол на Оквирну конвенцију УН о климатским промјенама из 1992. године, о контроли емисије гасова који утичу на стварање ефеката стаклене баште и промјену климе на Земљи.²² Протокол представља први корак суочавања са проблемом климатских промјена, а државе потписнице су се обавезале на смањење емисије шест гасова који узрокују ефекат стаклене баште: угљендиоксида, метана, азотоксида, индустријских гасова групе хлорофлуороугљоводоника и перфлуороугљоводоника, као и сумпорхексафлуорида, за најмање 5% у првом периоду од 2008. до 2012. године, упоређујући са нивоом емисије из 1990. године. Протокол успоставља три тзв. флексибилна механизма са циљем да помогну развијеним земљама (чланице Анекса I) да смање трошкове остваривања циљне емисије гасова са ефектом стаклене баште, у првом периоду обавезе. Први механизам представља Међународна трговина емисијама (*International Emission Trading*), која омогућава државама да преносе дио њихове „додијелене емисије“ (*Assigned Amount Units*). Други механизам, Заједничка примјена (*Joint Implementation*) дозвољава државама употребу „карбон кредита“ за остварење своје обавезе према Протоколу, а који настају кроз смањење емисије при инвестирању у другој индустријализованој држави и резултирају преносом одговарајућег износа „јединица смањене емисије“ (*Emission Reduction Units*) између држава. Трећи механизам је тзв. Механизам чистог развоја (*Clean Development Mechanism*), који дозвољава пројекте смањења емисије подржавајући одрживи развој земље у развоју, чиме се генерише „сертификовано смањење емисије“ (*Certified Emission Reductions*), а што инвеститор може користити за своје потребе. Поменути механизми дају могућност државама чланицама, као и њиховим јавним или приватним компанијама овлашћеним од стране чланице за учешће, да

²⁰ Оквирна конвенција о климатским промјенама, усвојена 14.6.1992, ступила на снагу 13.6.1998.

²¹ Агенда 21, План акција за одрживи развој за XXI вијек, донесен 14.6.1992, ступио на снагу 29.12.1993, Преамбула.

²² Протокол из Кјота, донесен 11.12.1997, ступио на снагу 16.2.2005.

остваре смањење емисије било гдје у свијету – гдје год су трошкови нижи – и да рачунају то смањење у смислу испуњења својих циљева. „Процењује се да енергетски сектор учествује у укупним емисијама гасова са ефектом стаклене баште који се приписују Европској унији са око 80%“.²³ Јасно је колики значај има примјена овог Протокола, посебно због могућности приступа додатним финансијским ресурсима за инвестиције у енергетску ефикасност и друге пројекте смањења емисије гасова са ефектом стаклене баште.

Конвенција о приступу информацијама, учешћу јавности у доношењу одлука и приступу правосуђу у областима које се односе на животну средину²⁴ има велики значај. Архуска конвенција је међународни инструмент заштите животне средине која садржи три групе правила, тзв. три стуба Архуске конвенције, која се односе на: 1) право грађана на информацију о животној средини, као право грађана на потпуне и тачне информације о свим појавама и активностима које могу имати утицај на квалитет животне средине и здравље људи; 2) право грађана да учествују у доношењу одлука о животној средини²⁵, као право по коме грађани могу узети учешће у изради планова и програма који се тичу животне средине (урбанистички, просторни, регулациони, локални еколошки план), односно учешће у припреми прописа, у процедурама израде анализе утицаја на животну средину и слично, и 3) право на заштиту пред органима управе и правосудним органима у случају када су претходна два права повређена, као и право на судску заштиту за грађане чији су интереси или права повређена у вези са питањима која се тичу животне средине. „Ово је први међународноправни инструмент који изричито и садржински успоставља директну везу између остварења основних људских права и стања, тј. заштите животне средине.“²⁶ Циљ ове конвенције је да се допринесе заштити права сваког појединца садашњих и будућих генерација, да живе у средини која обезбјеђује здравље и благодатање.

ПРОПИСИ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ ВЕЗАНИ ЗА ЕНЕРГИЈУ И ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

Комунитарно право²⁷ је право Европске уније и чине га прописи донесени од стране органа европске заједнице, затим прописи које су донијеле државе чланице у циљу њиховог провођења, као и комунитарна начела и одлуке Међународног суда правде.

²³ Тодић Д. (2008): „Енергетска безбједност и међународне интеграције Србије“, *Правни живот*, бр. 9/2008, стр. 478. фн. 31.

²⁴ *Архуска конвенција – АК*, усвојена 25.6.1998, ступила на снагу 30.10.2001.

²⁵ *АК, Анекс I* – Списак активности на које се односи члан 6. став 1. (а), под бројем 1. је Енергетски сектор

²⁶ Костић М. (2008): „Архуска конвенција и заштита животне средине у Европској унији“, *Правни живот* бр. 9/2008, с. 457.

²⁷ *Acquis communautaire*.

Европска унија (ЕУ) има врло развијену политику заштите животне средине и правну регулативу у овој области, која се ослања на искуства међународне заједнице у ширем смислу. Најзначајније институције ЕУ, које су надлежне за креирање и провођење политике и права животне средине су Европски парламент, Савјет Европске уније, чија је главна функција усвајање легислативних аката и Европска комисија, чији је основни задатак да предлаже легислативне акте и да се стара о њиховом провођењу.

Седамдесетих година прошлог вијека, са великом свјетском кризом, започео је и развој законодавства на пољу заштите и унапређења животне средине ЕУ. Од 1973. године доносе се акциони програми у области заштите животне средине и до сада је усвојено шест акционих програма Европске уније и донесено је преко триста различитих извора права са великим бројем докумената од значаја за област животне средине. Већ током прва два акциона програма искристалисала су се основна начела даље активности на овом подручју и та начела се подударају са начелима међународног права заштите животне средине. Политика животне средине је изричито уграђена у статутарна акта ЕУ тек Јединственим европским актом²⁸ да би њен оквир био даље прошириван Уговором о Европској унији²⁹ и Амстердамским уговором³⁰.

Законодавство ЕУ почетком деведесетих усмјерено је на остваривање права грађана на здраву животну средину, на учешће јавности у поступку доношења одлука чије би провођење могло да утиче на здраву животну средину, на обезбјеђивање јавности информација о стању животне средине и остваривању права на правну заштиту у области заштите животне средине. У правцу изградње адекватне легислативе ЕУ, посебан сегмент представља примјена и подстицање примјене различитих финансијских инструмената у области животне средине.

У Европској повељи о животној средини и здрављу из 1989. године наглашава се гарантовање права грађана на здраву животну средину. Заштита животне средине подразумијева не само заштиту живота и здравља људи, већ очување биљне вегетације и животињског свијета, културних добара које је створио човјек, очување равнотеже и еколошке стабилности природе и рационално коришћење природних ресурса.

Уговор о Европској унији потврђује обавезе о заштити животне средине и наглашава да у главне циљеве Европске уније спада, поред осталог, и унапређење одрживог развоја³¹, односно уравнотеженог одрживог економског и социјалног напретка. Овај Уговор је озваничио рођење Европске уније као наднационалне организације која се наслања на три стуба: 1) Јединствено тржиште,

²⁸ *Јединствени европски акт*, потписан 1986, ступио на снагу 1.7.1987.

²⁹ *Уговор из Масстрихта*, потписан 7.2.1992, ступио на снагу 1.11.1993.

³⁰ *Амстердамски уговор*, потписан 2.10.1997, ступио на снагу 1.5.1999.

³¹ Умјесто израза одрживи развој, примјереније би био израз усклађен развој или уравнотежен развој.

Царинске уније, Економску и монетарну унију и Политике ЕУ, 2) Заједничке спољне послове, безбједоносну и одбрамбену политику и 3) Правосуђе и унутрашње послове, као и сарадњу полиције и судова у кривичним стварима.

Легислативна дјелатност Европске уније на подручју заштите животне средине одвија се у девет области: а) ваздух, б) вода, в) отпад, г) хемикалије, д) ризици индустријске производње, њ) биотехнологија, е) природа, ж) бука и з) општа питања, при чему у свакој од њих постоји мноштво законодавних аката. Важно мјесто заузима и комунитарно правно регулисање проблематике везане за заштиту људских права, нарочито животне средине. Поменут је значај Бијеле књиге у којој су назначене фазе кроз које треба да прођу земље у транзицији централне и југоисточне Европе да би се прилагодиле еколошком законодавству ЕУ у припреми за интеграцију у унутрашње тржиште Уније, као саставни дио предприступне стратегије. Она истиче да је питање очувања животне средине од посебног значаја у стварању ширег европског тржишта између Уније и придружених земаља чланица централне и источне Европе. У истом контексту значајне су и Зелена књига о сигурности снабдјевања енергијом³² и Зелена књига о енергетској ефикасности или како учинити више са мање³³. Заштита животне средине је, без сумње, једна од најзначајнијих области којима се бави Европска унија, а један од предуслова за успјешну сарадњу са Унијом на подручју заштите животне средине је прилагођавање политици и правној регулативи ове организације и њених чланица.

Сви постојећи извори права у ЕУ највећим дијелом се односе на ограничавања загађења путем увођења минималних стандарда, нарочито за загађивање ваздуха, загађивање вода и управљање отпадом. ЕУ је временом настојала подићи ниво заштите и обухватити шири круг питања комбинацијом примјене различитих врста стандарда и мјера везаних за одређена ограничења у коришћењу природних ресурса, система дозвола и процедура информисања.

Посебан значај у ЕУ имају питања везана за квалитет ваздуха. Постоји веома развијена и обимна легислатива везано за разне полутанте³⁴ у ваздуху. Прије свега, ту је Директива 96/61/EZ о цјеловитом спречавању и надзору загађења животне средине (IPPC – *Integrated Pollution Prevention and Control*), која се односи на све компоненте животне средине. Затим, Директива 2008/50/ EZ о квалитету околног ваздуха и чистијем ваздуху за Европу која је као јединствена директива замијенила пет директива: Оквирну директиву и четири директиве кћерке. Оквирна директива о процјени и управљању квалитетом спољњег ваздуха, Директива 96/62/EZ је описивала основне принципе, стандарде и циљеве везано за управљање квалитетом ваздуха. Оквирну директиву слиједиле су

³² Зелена књига о сигурности снабдјевања енергијом из 2000.

³³ Зелена књига о енергетској ефикасности или како учинити више са мање из 2005.

³⁴ Загађујуће материје.

такозване директиве кћерке које постављају бројчане граничне вриједности или циљане вриједности за загађујуће материје. Директива 1999/30/ЕС је Прва директива кћерка о граничним вриједностима сумпордиоксида, азотдиоксида и азотних оксида, лебдећих честица и олова у спољашњем ваздуху, а допуна овој Директиви је Одлука 2001/744/ЕЗ. Друга директива кћерка, Директива 2000/69/ЕЗ односи се на граничне вриједности за бензен и угљен моноксид у околном ваздуху. Трећа директива кћерка, Директива 2002/3/ЕС, односи се на озон у спољном ваздуху, док је четврта директива кћерка, Директива 2004/107/ЕС, везана за арсен, кадијум, живу, никл и полицикличке ароматске угљоводонике (РАН) у околном ваздуху. Ту су још и Директива 85/2003/ЕЕС која дефинише стандарде квалитета ваздуха за азотдиоксид, Одлука Савјета 97/101/ЕС која успоставља реципрочну размјену информација и података са мрежа и индивидуалних станица које мјере загађења амбијенталног ваздуха у оквиру земаља ЕУ (Еол Одлука), Одлука Комисије 2004/461/ЕС која даје упитнике за годишње извјештавање у вези процјене квалитета амбијенталног ваздуха у оквиру Директиве 96/62/ЕС и 1999/30/ЕС и у оквиру Директива 2000/69/ЕС и 2002/3/ЕС. Осим тога, значајне су и Директива 2001/80/ЕЗ о ограничењу емисија одређених загађујућих материја у ваздух из великих постројења за сагоријевање (LCP-*Large Combustion Plants*) и Директива 2001/81/ЕЗ о националним горњим границама емисије за поједине загађујуће материје (NEC-*National Emission Ceilings*).

Након ступања на снагу Протокола из Кјота, веома су важне Директива 2003/87/ЕЗ о трговању емисијама (EU-ETS, *European Union – Emission Trading Scheme*), која успоставља систем трговања дозволама за емитовање гасова са ефектом стаклене баште унутар ЕУ и којом се допуњава Директива 96/61/ЕС (IPPC директива), као и Одлука 280/2004/ЕЗ, која успоставља механизам праћења свих антропогених емисија гасова са ефектом стаклене баште које нису под контролом Монреалског протокола, праћења напретка на овом подручју у сврху задовољења обавеза везаних за климатске промјене, примјену Оквирне конвенције о промјени климе и Кјотског протокола, те осигурања да информације буду потпуне, тачне, транспарентне и упоредиве. Поред њих, веома је важна и Директива 2004/101/ЕЗ (Линкинг директива) о повезивању система трговања емисијама с флексибилним механизмима Кјотског протокола, којом се мијења и допуњује Директива 2003/87/ЕЗ са циљем повезивања механизма Кјотског протокола са системом трговања дозволама за емитовање гасова са ефектом стаклене баште унутар ЕУ.

Европска унија је 2005. године закључила са Србијом, Црном Гором, Босном и Херцеговином, Македонијом, Хрватском, Бугарском, Румунијом, Турском, Албанијом и УНМИК-ом (представници Уједињених нација за Косово) Уговор о успостављању Енергетске заједнице Европске уније и земаља југоисточне Европе и формирању тржишта електричне енергије југоисточне Европе³⁵. Овај

³⁵ Уговор о енергетској заједници, ЕЗЈИЕ, закључен 25.10.2005, ступио на снагу 1.7.2006.

уговор је поменуте државе обавезао на усвајање и примјену правне регулативе ЕУ из подручја енергије, животне средине, конкуренције и обновљивих извора енергије.

Везано за енергију значајне су: Директива 2003/54/ЕС о заједничким правилима унутрашњег тржишта електричне енергије; Директива 2003/55/ЕС о заједничким правилима унутрашњег тржишта природног гаса; Директива 2005/89/ЕС о мјерама за безбједност снабдијевања електричном енергијом и улагање у инфраструктуру; Директива 2004/67/ЕС о мјерама за безбједност снабдијевања природним гасом; Пропис 1228/2003/ЕС о условима приступа мрежи за прекограничну трговину електричне енергије и Анекс 1228/2003/ЕС; Пропис 1775/2005/ЕС о условима приступа мрежи преноса природног гаса. *Directive 2009/72/EC concerning common rules for the internal market in electricity and repealing Directive 2003/54/EC* - Директива о општим правилима унутрашњег тржишта електричном енергијом, којом се укида Директива 2003/54/ЕС; *Regulation (EC) No 713/2009 establishing an Agency for the Cooperation of Energy Regulators* – Уредба 713/2009 о оснивању Агенције за сарадњу енергетских регулатора; *Regulation (EC) No 714/2009 on conditions for access to the network for cross-border exchanges in electricity and repealing Regulation (EC) No 1228/2003* – Уредба 714/2009 о условима за приступ мрежи за прекограничне размјене електричне енергије и укидању Уредбе 1228/2003; *Commission Decision 2006/770/EC on Guidelines on the management and allocation of available transfer capacity of interconnections between national* – Одлука 2006/770 о смјерницама за управљање и расподелу расположивог преносног капацитета између националних интерконеција; *Directive 2005/89/EC concerning measures to safeguard security of electricity supply and infrastructure investment* – Директива 2005/89/ЕС о мјерама за очување сигурности снабдијевања електричном енергијом и улагања у инфраструктуру.

За подручје животне средине су значајне: Директива 85/337/ЕЕС о оцјени утицаја јавних и приватних пројеката на животну средину, са амандманима (Директива 97/11/ЕС) и Директивом 2003/35/ЕС; Директива 2005/33 којом се допуњава Директива 1992/32 у вези са смањењем садржаја сумпора у неким течним горивима; Директива 2001/80/ЕС о ограничењу емисије загађивача ваздуха из великих термоелектрана ($\geq 50\text{MW}$); Члан 4(2) Директиве 79/409/ЕЕС од 2.4.1979. о заштити птица и Директива 96/61/ЕС о превенцији и контроли загађења. Ради промоције примјене обновљивих енергетских ресурса значајне су: Директива 2001/77/ЕС о промоцији електричне енергије произведене кориштењем обновљивих извора на унутрашњем тржишту и Директива 2003/30/ЕС о промоцији кориштења био-горива или других обновљивих горива у транспорту.

У складу са Уговором о успостави Енергетске заједнице нису дозвољене сљедеће активности: 1) Спријечавање, ограничавање или нарушавање конкуренције и тржишног надметања унутар заједничког

тржишта³⁶, 2) Злоупотреба доминантног положаја једног или више предузећа на заједничком тржишту³⁷, и 3) Пружање државног подстицаја или јавне помоћи која нарушава или пријети поремећајем конкуренције и тржишног надметања на заједничком тржишту³⁸, посебно, према јавним предузећима којима су дата посебна, ексклузивна права, поштоваће се одредбе Уговора о успостављању Енергетске заједнице, а „на развој трговине не смије се утицати у мјери која би била супротна интересима заједнице“³⁹.

НАЦИОНАЛНО ЗАКОНОДАВСТВО У ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ЕНЕРГЕТИЦИ

Ратификацијом међународних уговора, декларација, конвенција, повеља и слично, стварају се предуслови за њихову примјену и уградњу у позитивно законодавство, чиме они постају саставни дио националног законодавства тако што врше правно регулисање заштите животне средине на унутрашњем плану. На тај начин се у национално законодавство уграђују међународни нормативи и стандарди и врши хармонизација законодавства. БиХ је приступила или извршила ратификацију бројних међународних уговора, конвенција и протокола, између осталих то су: Женевска конвенција о прекограничном загађивању ваздуха на великим удаљеностима, Протокол уз Конвенцију о прекограничном загађивању ваздуха на великим удаљеностима, о дугорочном финансирању Програма за праћење и процјену прекограничног преноса загађујућих материја у ваздуху на велике даљине у Европи, Бечка конвенција о заштити озонског омотача, Монреалски протокол о супстанцама које оштећују озонски омотач, Базелска конвенција о надзору прекограничног промета опасног отпада и његовом одлагању, Конвенција УН о биолошкој разноликости, Оквирна конвенција УН о климатским промјенама, као и Кјото протокол уз Оквирну конвенцију УН о климатским промјенама.

Закључењем Уговора о успостави Енергетске заједнице, између Европске уније и земаља југоисточне Европе, БиХ се обавезала на примјену правне регулативе ЕУ из подручја заштите животне средине, поред регулативе из области енергетике, обновљивих извора енергије и тржишног надметања. Анексом II предвиђена је примјена аката из области заштите животне средине, а то су Директива 85/337/EZ о оцјени ефеката одређених јавних и приватних пројеката на животну средину (EIA Директива), као и њене допунске директиве: Директива 97/11/EZ и Директива 2003/35/EZ, која се односи на информисање и учешће јавности у доношењу одлука, затим Директива 1999/32/EZ о смањењу садржаја сумпора у

³⁶ ЕЗЛИЕ, Додатак III, чл. 81. Уговора о оснивању ЕЗ.

³⁷ Исто; чл. 82.

³⁸ Исто; чл. 87.

³⁹ Исто; чл. 86.

одређеним течним горивима и допунска Директива 93/12/ЕЕЗ, као и ЛСР Директива 2001/80/ЕЗ о ограничењу емисије одређених загађивача у ваздух из великих погона за сагоријевање, са роком примјене до 31.12.2017. године.

Приступањем Енергетској заједници развија се сарадња у енергетском сектору. Директива 2009/72/ЕС о заједничким правилима о унутрашњем тржишту електричне енергије ставља ван снаге Директиву 2003/54/ЕС, а Директива 2009/73/ЕС о заједничким правилима о унутрашњем тржишту природног гаса ставља ван снаге Директиву 2003/55/ЕС. Ове двије директиве заједно са Уредбом 714/2009/ЕС за електричну енергију, Уредбом 715/2009/ЕС за природни гас и Уредбом 713/2009/ЕС о сарадњи националних енергетских регулатора, као и Директива 2009/28/ЕС о промоцији коришћења енергије из обновљивих извора, значајне су у наредном периоду усклађивања националног законодавства одређених земаља са законодавством Европске уније.

Велики утицај на животну средину има енергетски сектор. Он се испољава кроз емисије у ваздух, воду и земљиште, проблеме са отпадним материјама, буку изазвану радом енергетских објеката, као и заузимање простора, уклапање у простор и визуелни утицај.

Генерални оквир мировног споразума за Босну и Херцеговину⁴⁰ у Анексу 4⁴¹ утврђује надлежност ентитета у пословима заштите животне средине. У члану III Надлежности и односи између институција БиХ и Ентитета, у тачки 1. утврђене су и таксативно набројане надлежности БиХ, док је у тачки 3. прописано да „Све владине функције и овлашћења, која нису овим Уставом изричито дата институцијама БиХ, припадају ентитетима“.⁴² Дакле, у БиХ као слојеној држави, ентитети – Република Српска и Федерација БиХ, односно ентитетска министарства, су надлежна за питања заштите животне средине. У оквиру ентитета послови заштите животне средине обављају се на нивоу општина у Републици Српској и кантона и општина у Федерацији БиХ. Дио послова се обавља на нивоу БиХ, путем Одјела за заштиту животне средине Министарства спољне трговине и економских односа. Ово министарство је задужено за усклађивање ентитетских планова и програма, међународну сарадњу у области животне средине и реализацију обавеза из међународних уговора и конвенција. На нивоу БиХ формирано је Међуентитетско тијело за животну средину, које се бави свим питањима заштите животне средине која врло прецизно захтијевају усаглашен приступ ентитета.

Према одредбама Анекса 4 Дејтонског споразума, БиХ је сложена држава састављена из два ентитета са елементима

⁴⁰ Генерални оквир мировног споразума за Босну и Херцеговину – Дејтонски споразум, ДМС, утврђен у Дејтону 21.11.1995, потписан у Паризу 14.12.1995.

⁴¹ ДМС, Анекс 4 носи назив Устав Босне и Херцеговине

⁴² ДМС, Анекс 4, чл. III, тач. 3

федералних јединица, Република Српска и Федерација БиХ имају своје уставе. Устав Републике Српске и Устав Федерације БиХ предвиђају широку лепезу људских права, који се даље уређују законима. „У процесу транзиције, приватизације и укупног власничког реструктурирања, уставност и законитост су битан услов заштите темеља на којима се заснива друштвено уређење и његова стабилност, лична и имовинска сигурност и ефикасна правна заштита.“⁴³ Установљен је институт Омбудсмана као посебног органа за заштиту и промоцију људских права.

У Републици Српској право на здраву животну средину је уставна категорија, па је и заштита животне средине уставна категорија, којом се штите права грађана на здраву и еколошки прихватљиву животну средину. Највиши правни акт Републике Српске⁴⁴ садржи експлицитне одредбе о заштити животне средине. Чланом 35. Устава Р. Српске осигурано је ово право: „Човјек има право на здраву животну средину. Свако је, у складу са законом, дужан да у оквиру својих могућности штити и унапређује животну средину“. У члану 64. став 1. алинеја 1. Устав прописује: „Република штити и подстиче: рационално коришћење природних богатстава у циљу заштите и побољшања квалитета живота и заштите и обнове средине у општем интересу...“ Чланом 68. став 1. тачка 13) Устава се каже: „Република уређује и обезбјеђује заштиту животне средине“.

Неопходне претпоставке за развој одговарајућег законодавног и институционалног оквира су стратешки планови и програми. У области заштите животне средине донесени су важни стратешки документи на нивоу БиХ: Међуентитетски национални акциони план заштите животне средине (НЕАП), усвојен 2003. године, Средњорочна развојна стратегија БиХ за период 2004-2007, Миленијумски развојни циљеви за БиХ за период 2003-2015, урађена је и Студија енергетског сектора у БиХ, те Први извјештај о промјени климе у БиХ. У Републици Српској, као дијелови Стратешког плана заштите животне средине, израђени су Стратегија заштите природе и Стратегија заштите ваздуха, са акционим плановима, као и Стратегија развоја енергетике до 2030. године. Законом о заштити животне средине, на нивоу општина и градова предвиђени су Локални акциони планови за животну средину (ЛЕАП).

Приоритети и смјернице развоја у енергетском сектору Републике Српске утврђују се Енергетском политиком ради остваривања дугорочних циљева, којима се, између осталог, обезбјеђује „унапређивање заштите животне средине и очување еколошке равнотеже при производњи, преносу и потрошњи енергије

⁴³ Дмичић М. (2006): „Уставно судска контрола и заштита уставности и законитости у Републици Српској“, *Правна ријеч* бр. 7/2006, 73.

⁴⁴ Устав Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске* бр. 3/92, 6/92, 8/92, 15/92, 19/92 и 21/92 – Пречишћени текст и Амандмани – 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05, 117/05 и 48/11.

и енергената⁴⁵. Енергетска политика и планирање развоја енергетике Р. Српске проводи се Стратегијом развоја енергетике.

Нормативни оквир за подручје заштите животне средине у Републици Српској постављен је доношењем закона и већег дијела подзаконских аката који се односе на све дијелове животне средине. У Републици Српској августа 2002. године усвојен је сет закона о животној средини (слични закони донесени су нешто касније и у другом ентитету). Сви закони из области заштите животне средине усклађени су са конвенцијама, директивама и протоколима Европске уније, а усаглашавање је настављено и током наредних година, доношењем новог Закона о водама, умјесто Закона о заштити вода, новог Закона о заштити ваздуха и Закона о Фонду и финансирању заштите животне средине, као и измјенама и допунама Закона о заштити животне средине, Закона о заштити природе, Закона о управљању отпадом, као и доношењем одговарајућих подзаконских аката. У Српској, дакле, донесени су 1) Закон о заштити животне средине⁴⁶, 2) Закон о заштити природе⁴⁷, 3) Закон о заштити ваздуха⁴⁸, 4) Закон о водама⁴⁹, 5) Закон о управљању отпадом⁵⁰ и 6) Закон о Фонду и финансирању заштите животне средине Р. Српске⁵¹.

Право на здраву животну средину и одрживи развој су експлицитно утврђени Законом о заштити животне средине. Ступањем на снагу Закона о заштити животне средине гарантује се право на здраву животну средину. Чланом 3 Закона утврђено је право човјека на живот у животној средини која је подобна за здравље и благостање. Одредба Закона јасно формулише да је човјек титулар овог права. Појам животне средине подразумијева компоненте животне средине, одређене системе, процесе и структуре животне средине. Компоненте животне средине су земљиште, ваздух, вода, биосфера, као и изграђена (вјештачка) животна средина која је настала као резултат дјелатности људског фактора, који је уз то и саставни дио животне средине.

Закон о заштити животне средине дефинише основна начела заштите животне средине: 1) Начело предострожности и превенције, 2) Начело интеграције, 3) Начело сарадње и подјеле одговорности, као и 4) Учешће јавности и приступ информацијама, а посебно су

⁴⁵ Закон о енергетици – ЗЕ, *Службени гласник Републике Српске* бр. 49/09, чл. 4.

⁴⁶ Закон о заштити животне средине, ЗЗЖС, *Службени гласник Републике Српске* бр. 28/07 – Пречишћени текст, 41/08 и 29/10.

⁴⁷ Закон о заштити природе, *Службени гласник Републике Српске* бр. 113/08 – Пречишћени текст.

⁴⁸ Закон о заштити ваздуха, *Службени гласник Републике Српске* бр. 124/11.

⁴⁹ Закон о водама, *Службени гласник Републике Српске* бр. 50/06 и 92/09.

⁵⁰ Закон о управљању отпадом, *Службени гласник Републике Српске* бр. 53/02 и 65/08.

⁵¹ Закон о Фонду и финансирању заштите животне средине Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске* бр. 117/11.

значајни 5) Начело одрживог развоја, 6) Начело замјене, и 7) Начело „загађивач плаћа“. Начело одрживог развоја⁵² налаже да се коришћење природних ресурса и експлоатација простора може вршити само до степена на коме се биолошка разноврсност и исправно функционисање основних природних система може одржати. Начело замјене⁵³ подразумева да сваку дјелатност која би могла имати штетне посљедице по животну средину треба замијенити другом дјелатношћу која представља знатно мањи ризик од опасности, чак и у случају да су трошкови такве дјелатности већи од вриједности које треба заштитити, јер ће се на тај начин загађивање животне средине ограничити на извору загађења. Начело „загађивач плаћа“⁵⁴, обавезује кориснике и загађиваче да плате трошкове контроле и превенције од загађења, порезе, таксе и друго за коришћење и трошење природних ресурса.

Глава XV Закона о заштити животне средине посвећена је питању грађанске одговорности за штету нанесену животној средини. Сви закони из области заштите животне средине прописују прекршаје и казне, а Кривични закон Р. Српске у посебној глави XXXIII, под називом Кривична дјела против животне средине, утврдио је двадесет три кривична дјела и прописао казне за починиоце.

За област заштите животне средине у енергетици, поред поменутих основних закона и Закона о енергетици, значајни су и Закон о електричној енергији⁵⁵, Закон о рударству⁵⁶, Закон о нафти и дериватима нафте⁵⁷, Закон о гасу⁵⁸, Закон о уређењу простора и грађењу⁵⁹, Закон о концесијама⁶⁰, Закон о слободи приступа информацијама Р. Српске⁶¹. Закон о енергетици утврђује обавезу коришћења обновљивих извора енергије – снаге вјетра, снаге сунца, геотермалних извора, биомасе и увођење нових чистих технологија⁶².

Закон о заштити животне средине био је основа за доношење подзаконских аката из области животне средине, који су веома важни за правилно и досљедно провођење закона. Донесена је већина

⁵² ЗЗЖС, чл. 5.

⁵³ ЗЗЖС, чл. 7.

⁵⁴ ЗЗЖС, чл. 11.

⁵⁵ Закон о електричној енергији, *Службени гласник Републике Српске* бр. 8/08 – Пречишћени текст, 34/09, 92/09 и 1/11.

⁵⁶ Закон о рударству, *Службени гласник Републике Српске* бр. 107/05 – Пречишћени текст.

⁵⁷ Закон о нафти и дериватима нафте, *Службени гласник Републике Српске* бр. 36/09.

⁵⁸ Закон о гасу, *Службени гласник Републике Српске* бр. 86/07.

⁵⁹ Закон о уређењу простора и грађењу, *Службени гласник Републике Српске* бр. 55/10.

⁶⁰ Закон о концесијама, *Службени гласник Републике Српске* бр. 25/02, 91/06 и 92/09.

⁶¹ Закон о слободи приступа информацијама, *Службени гласник Републике Српске* бр. 20/01.

⁶² ЗЕ, чл. 27.

прописа који су предвиђени свим наведеним законима (правилници, уредбе, упуства, одлуке). Нарочито је важно континуирано праћење утицаја на животну средину⁶³, односно стања животне средине, ради анализе и израде мјера за смањење емисија, као и успостављање система инвентаризације, регистра и катастра загађујућих материја и загађивача. Тако су донесени нпр: Уредба о пројектима за које се проводи процјена утицаја на животну средину и критеријума за одлучивање о обавези провођења и обиму процјене утицаја на животну средину⁶⁴, Уредба о постројењима која могу бити изграђена и пуштена у рад само уколико имају еколошку дозволу⁶⁵, Уредба о граничним вриједностима емисије загађујућих материја у ваздуху, Уредба о квалитету текућих нафтних горива, Уредба о класификацији вода и категоризацији водотока, Правилник о условима за подношење захтјева за издавање еколошке дозволе за погоне и постројења који имају издате дозволе прије ступања на снагу Закона о заштити животне средине, Правилник о роковима за подношење захтјева за издавање еколошке дозволе за погоне и постројења који имају издате дозволе прије ступања на снагу Закона о заштити животне средине, Правилник о методологији и начину вођења регистра постројења и загађивача, Правилник о мониторингу емисија загађујућих материја у ваздуху, Правилник о мониторингу квалитета ваздуха, Правилник о граничним вриједностима емисије у ваздуху из постројења за сагорјевање, Правилник о граничним вриједностима квалитета ваздуха, Правилник о ограничењу емисије у ваздуху из постројења за спаљивање биомасе, Правилник за рад постројења за спаљивање отпада, Правилник о врстама отпада и дјелатностима управљања отпадом за које је потребна дозвола, Правилник о категоријама отпада са каталогом, Правилник о категоријама отпада, карактеристикама које га сврставају у опасни отпад, дјелатностима поврата компоненти и одлагања отпада, Правилник о условима испуштања отпадних вода у јавну канализацију, Правилник о условима испуштања отпадних вода у површинске воде, Правилник о начину и методама одређивања степена загађености отпадних вода као основица за одређивање водопривредне накнаде, Правилник о начину одржавања ријечних корита и водног земљишта, Упутство о садржају Студије утицаја на животну средину, Уредба о производњи и потрошњи енергије из обновљивих извора и когенерације⁶⁶ и Прилози уз Уредбу о производњи и потрошњи енергије из обновљивих извора и когенерације у Републици Српској⁶⁷.

⁶³ Мониторинг.

⁶⁴ Уредба о пројектима за које се проводи процјена утицаја на животну средину и критеријума за одлучивање о обавези провођења и обиму процјене утицаја на животну средину, *Службени гласник Републике Српске* бр. 7/06.

⁶⁵ Уредба о постројењима која могу бити изграђена и пуштена у рад само уколико имају еколошку дозволу, *Службени гласник Републике Српске* бр. 7/06.

⁶⁶ Уредба о производњи и потрошњи енергије из обновљивих извора и когенерације, *Службени гласник Републике Српске* бр. 28/11.

⁶⁷ Прилози уз Уредбу о производњи и потрошњи енергије из обновљивих извора и когенерације, *Службени гласник Републике Српске* бр. 39/11.

Иако је ратификовала Оквирну конвенцију Уједињених нација о климатским промјенама⁶⁸ и Кјото протокол⁶⁹, БиХ није чланица Прилога I Конвенције о климатским промјенама, нити Прилога B Кјотског протокола, те нема обавезу смањења емисије гасова са ефектом стаклене баште у првом обавезујућем периоду од 2008. до 2012. године. Босна и Херцеговина је 2009. године поднијела Први национални извјештај у складу са Оквирном конвенцијом УН о климатским промјенама и у току је израда другог. Послије 2012. Године, према Кјото протоколу, у другом обавезујућем периоду од 2013. до 2020. године, земље у развоју, па и БиХ, имаће нове обавезе. Поред тога, Конвенција о прекограничном загађењу ваздуха на велике удаљености има 8 протокола којима се постављају циљеви за смањење емисија загађујућих материја, па се очекује да ће у процесу придруживања Европској унији БиХ приступити већини. Исто тако, Монреалски протокол о материјама које оштећују озонски омотач има 4 измјене и допуне, које органи БиХ требају прихватити.

Потписивањем Споразума о стабилизацији и придруживању⁷⁰ Босна и Херцеговина је ступила у први уговорни однос са ЕУ. Задатак БиХ је да проведе одредбе Споразума и да настави активности на испуњавању критерија за пуноправно чланство. Споразум о стабилизацији и придруживању састоји се од 10 глава: 1) Општи принципи; 2) Политички дијалог; 3) Регионална сарадња; 4) Слободно кретање робе; 5) Кретање радника, пословно настањивање, пружање услуга, кретање капитала; 6) Усклађивање права, провођење права и правила конкуренције; 7) Правда, слобода и сигурност; 8) Политике сарадње; 9) Финансијска сарадња и 10) Институционалне, опште и завршне одредбе. Споразум дефинише однос БиХ са ЕУ у наредном периоду, нарочито у погледу измјена и допуна постојеће легислативе или доношења нових закона, правилника или уредби из области заштите животне средине у вези свих важнијих директива и одлука Европске уније које се односе на заштиту животне средине, а посебно везано за енергију и енергетску ефикасност. Радећи на провођењу Споразума о стабилизацији и придруживању и у Републици Српској се проводе активности у циљу прилагођавања домаће легислативе са легислативом ЕУ.

ЗАКЉУЧАК

У остваривању права на здраву животну средину значајан је актуелни концепт усклађеног – одрживог развоја, којем је примарни циљ осигурање квалитета заштите животне средине и омогућавање даљег тока индустријског развоја уз оптималне мјере заштите

⁶⁸ БиХ је ратификовала Оквирну конвенцију Уједињених нација о климатским промјенама 20.7.2000, ступила на снагу 17.9.2000.

⁶⁹ БиХ је ратификовала *Протокол из Кјота* 16.4.2007, ступио на снагу 15.7.2007.

⁷⁰ Споразум о стабилизацији и придруживању закључен 16.6.2008. године, ступио на снагу 1.7.2008.

животне средине. Остваривање циљева одрживог развоја довело би до остварења заштите права човјека на здраву животну средину. На путу према одрживом развоју потребно је радити на јачању система заштите животне средине, уз даљу хармонизацију и прилагођавање високим међународним стандардима, са неопходним законодавним, организационим и административним промјенама.

Законодавни оквир у области заштите животне средине у Р. Српској успостављен је доношењем закона и дијела подзаконских аката, који су углавном усаглашени са европским нормативима и стандардима. У области енергетике, поред усаглашавања закона за поједине области, донесен је кривни закон о енергетици, који је на трагу политике и регулативе Европске уније у тој области.

Циљеви политике заштите животне средине у енергетском сектору Републике Српске могу се остварити само ако се плански обезбједи очување еколошке равнотеже, нарочито при коришћењу фосилних горива, производњи, преносу и потрошњи енергије и енергената. Да би се то постигло потребно је увођење стандарда управљања квалитетом животне средине и стално унапређивање заштите животне средине, као и увођење нових чистих технологија, коришћење обновљивих извора енергије и повећање енергетске ефикасности. То прије свега подразумијева рационално управљање ресурсима у складу са принципом „загађивач плаћа“, као и дјеловање на извору загађивања, смањење емисија у складу са граничним вриједностима емисија, примјену и увођење чистијих технологија и најбоље расположивих техника, те замјену фосилних горива примјеном обновљивих извора енергије. У сектору енергетике, гдје је повећан ризик од загађења животне средине, посебно је значајно досљедно провођење прописа, нарочито о процјени утицаја на животну средину, издавању еколошких дозвола, мониторингу и друго, јер постојећи нормативни оквир није довољан, уколико не постоји знање и свијест о потреби и обавезности примјене норме, али исто тако и мјере за отклањање последица насталих пропуштањем (нечињењем) или поступањем супротно прописима.

Примјена најбоље расположиве технике подразумијева уштеду природних ресурса, минимализацију и рециклажу отпада, али и смањење емисије загађујућих материја, све то уз поштовање економских параметара и улагања која су у границама прихватљивих за поједине економске секторе, што је суштинска идеја одрживог развоја. Чињеница је да економски моменат знатно успорава поступак испуњења свих обавеза везано за Уговор о енергетској заједници, као и Уговор о стабилизацији и придруживању.

Прописима у области енергетике *de lege ferenda* треба јасно дефинисати све елементе подстицаја и унапређења коришћења обновљивих извора енергије. Потребно је поштрити питање одговорности за поступање супротно нормама, односно непоступање у складу са нормама о заштити животне средине, како грађанскоправне, тако и прекршајне и кривичноправне одговорности.

За ефикасно провођење крoвних закона у области заштите животне средине и енергетике у Републици Српској, свакако је потребно да се што прије донесу подзаконски акти који још нису донесени.

Енергетски субјекти, проводећи дјелатност коришћења обновљивих и необновљивих ресурса, треба да обезбједе одрживи развој, да спрјечавају настајање штете и опасности по здравље људи, као и да смањују штете, опасности и оштећења природе.

Такође, потребно је наставити и усаглашавање хармонизацију домаћег законодавства са легислативом за животну средину у Европској унији, наравно на начин који највише одговара нашим интересима и карактеристикама нашег развоја.

NATIONAL LEGISLATIVE FRAMEWORK OF THE RIGHT TO A HEALTHY ENVIRONMENT ENERGY AND COMPLIANCE WITH COMMUNITY LAW

Vesna B. Aćić, M.A.

Abstract: Positive legislation of the Republic of Srpska guarantees the right to a healthy environment and introduce European standards in the field of environmental protection, particularly in the energy field. This is particularly important due to the fact that energy is the basis of industrial and technological development, but also because of the circumstances that the energy sector, the use of fossil fuels increases the risk of environmental pollution and threatens the right to healthy environment as a basic human right. Legal protection of the environment and affirming the right to a healthy environment at the international level aimed at protecting and preserving the the quality of all components of the environment. Due to the presence of a large number of polluters pollution problem takes on a global scale, causing, according to many, and endangered the survival of man on planet Earth.

In the process of stabilization and accession to the European Union all countries in transition, including the Bosnia and Herzegovina, faced with the obligation to so harmonization of natural legislation with the European Union, which represents one of the conditions for future cooperation. Environmental protection and energy sector in Bosnia and Herzegovina are in charge, and thus the entities and the obligation of harmonizing legislation in these areas: environmental, energy and energy efficiency. This process runs in the Republic of Srpska and noticeable intensive work on further harmonization of national legislation with EU legislation.

Keywords: *environment, energy, human rights, EU law, domestic law, harmonization*

ЛИТЕРАТУРА

1. Бургентал Т. (Buergenthal T.) (1997): *Међународна људска права*, Институт за уставну и законодавну политику, Београдски центар за људска права, Београд.
2. Васиљевић В. (1991): *Права човјека*, Прометеј, Београд.
3. Глодић Д., „Законодавство у Босни и Херцеговини и хармонизацијска клаузула из Споразума о стабилизацији и придруживању“, *Правна ријеч* бр. 14/2008.

4. Дмичић М., „Уставносудска контрола и заштита уставности и законитости у Републици Српској“, *Правна ријеч* бр. 7/2006.
5. Ђукановић М. (1996): „Животна средина и одрживи развој“, Елит, Београд.
6. Јолчић В. (2002): „Еколошко право“, Савезни секретаријат за рад, здравство и социјално старање, Сектор за животну средину, Београд.
7. Костић М., „Архуска конвенција и заштита животне средине“, *Правни живот* бр. 9/2008.
8. Кузмановић Р. (2002): *Уставно право*, Правни факултет Универзитета у Бањалуци, Бањалука.
9. Трнка К. (2006): *Уставно право*, Факултет за јавну управу, Сарајево.
10. Тодић Д., „Енергетска безбједност и међународне интеграције Србије“, *Правни живот* бр. 9/2008.

SVAROG